

Collegium Anatomicum w Poznaniu 1921–2019

Ewa SUMELKA

jeden z pierwszych polskich gmachów Uniwersytetu
Poznańskiego i Pałac Sztuki na Powszechnej Wystawie
Krajowej 1929 r. w Poznaniu

Tablica na frontonie Collegium Anatomicum w Poznaniu.
Fot.: Agnieszka Ziółkowska 2011, ze zbiorów E. Sumelki

Plaque on the façade of Collegium Anatomicum
in Poznań. Photo: Agnieszka Ziółkowska 2011,
from the collections of E. Sumelka

Z jubileuszami 100-lecia otwarcia Uniwersytetu Poznańskiego (UP) oraz 90-lecia Powszechnej Wystawy Krajowej (PWK) świętowanymi w Poznaniu w 2019 roku wiąże się ściśle dzieje gmachu Collegium Anatomicum w Poznaniu. Obiekt budowany w trudnych gospodarczo latach 20. XX w. zaprojektowany został dla potrzeb Wydziału Lekarskiego UP, jednak w pierwszej kolejności swoją przestrzeń udostępnił największej do dnia dzisiejszego wystawie sztuki polskiej, zyskując czasowe miano Pałacu Sztuki podczas trwania Powszechnej Wystawy Krajowej w 1929 roku. Przebudowany po wystawie, a kilkanaście lat później odbudowany po zniszczeniach II wojny światowej, nadal pełni swoją pierwotną funkcję, służąc studentom i naukowcom Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (UMP).

Collegium Anatomicum w Poznaniu – strona południowa,
rok 2016. Fot.: Ewa Sumelka, ze zbiorów E. Sumelki

Collegium Anatomicum in Poznań – southern side, 2016.
Photo: Ewa Sumelka, from the collections of E. Sumelka

Collegium Anatomicum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu projektu inż. architekta Edwarda Madurowicza – strona południowa. Fot. Maciej Nowaczyk 2019 r., ze zbiorów Działu Promocji UMP

Karol Marcinkowski Collegium Anatomicum of the Medical University in Poznan (PMU) designed by architect Edward Madurowicz – southern site. Photo: Maciej Nowaczyk 2019, from the collections of the Promotion Department of PMU

Decyzja o budowie nowego gmachu dla Katedry Anatomii spowodowana była kłopotami lokalowymi organizującego się młodego Uniwersytetu Poznańskiego i zapadła na posiedzeniu Senatu UP w pierwszej połowie stycznia 1921 roku.

Opis wstępnego projektu sporządzili i zatwierdzili w drugiej połowie stycznia na konferencji we Lwowie: prof. dr Józef Markowski (anatom lwowski, od 1920 roku Kierownik Katedry Anatomii UP), inż. Roger Sławski (naczelnik Departamentu Robót Publicznych) oraz inż. Edward Madurowicz (kierownik Państwowej Inspekcji Budowlanej Uniwersyteckiej), któremu zlecono sporządzenie wstępnych szkiców i projektu.

Projekt architektoniczny gmachu Anatomii na ok. 400 słuchaczy, uwzględniający doradcze wskazówki prof. J. Markowskiego, dra Lotha z Warszawy oraz dra Konopackiego z Krakowa, był gotowy w kwietniu 1921 r. Ponieważ w opisie wstępnym projektu zaznaczono, że prawie wszystkie pracownie wymagają światła północnego (co okaże się wielce niekorzystne dla oświetlenia wystawy sztuki w 1929 roku), a najlepiej do tego nadawałby się teren boiska Klubu Sportowego Pogoń u zbiegu ul. Grunwaldzkiej i Śniadeckich, władze Uniwersytetu Poznańskiego rozpoczęły pertraktacje z Ministerstwem Spraw Wojskowych o pozyskanie tego placu. Pismem z 21 kwietnia 1921 r. gen. Kazimierz Sosnkowski – ówczesny

Teren B Powszechnej Wystawy Krajowej 1929 r. w Poznaniu. Po skosie (od lewej do prawej) widoczne Collegium Chemicum jako Pałac Rządowy i Collegium Anatomicum jako Pałac Sztuki. Na trzecim planie Teren A na PWK. Autor fot. nieznan, repr. z: Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu w 1929 roku. Dzieło zbiorowe pod kier. S. Wachowiaka, Poznań 1930, t. II, s. 13

Sector B of Polish General Exhibition in 1929 in Poznan. Diagonally visible (from left to right) Collegium Chemicum as a Governmental palace and Collegium Anatomicum as Palace of Arts. In the third plan Sector A of Polish General Exhibition. Author of the photo unknown, repr. from: Polish General Exhibition in Poznan in 1929. Collective work edited by S. Wachowiak, Poznan 1930, vol. II, p. 13

Budynek Collegium Anatomicum powstał w 1929 r. według projektu Edwarda Madurowicza i Rogera Sławskiego jako Pałac Sztuki

The Collegium Anatomicum building was built in 1929 as the Palace of Art according to the design of Edward Madurowicz and Roger Sławski

Ekspozycja w Pałacu Sztuki na PWK 1929 r. w Poznaniu – prace artystyczne Stowarzyszenia Artystów Polskich „Rytm”. Dzisiaj w tej przestrzeni mieści się Sala wykładowa im. Henryka Hoyera. Fot.: Roman S. Ulatowski, ze zbiorów MKZ

Exhibition at the Palace of Art at Polish General Exhibition in 1929 in Poznan – artistic works of the “Rhythm” Polish Artists Association. Today this space houses Henryk Hoyer lecture hall. Photo: Roman S. Ulatowski, from the collections of MMC

Gmach Collegium Anatomicum w 1929 r. jako Pałac Sztuki na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu – strona północna. Na osi głównej budynku widoczny portyk wejściowy zaprojektowany na czas trwania wystawy przez inż. arch. Rogera Ślawnickiego. Od strony lewej w bocznej elewacji gmachu widoczne ówczesne wejście główne – obecnie nieistniejące. Fot.: Roman S. Ulatowski, ze zbiorów MKZ

The building of Collegium Anatomicum in 1929 as the Palace of Art at Polish General Exhibition in Poznan – northern side. On the building’s main axis an entrance portico designed for the duration of the exhibition by architect Roger Ślawnicki. On the left, in the side elevation of the building the main (then) entrance visible – currently not existing. Photo: Roman S. Ulatowski, from the collections of MMC

minister tego resortu, zawiadomił rektora Heliodora Święcickiego o wydaniu rozkazu oddania tego terenu bezpłatnie dla Uniwersytetu Poznańskiego z przeznaczeniem pod budowę nowych obiektów uniwersyteckich.

6 października 1921 roku rozpoczęto prace budowlane, a 28 listopada w samo południe odbyło się święcenie kamieni węgielnych i wmurowanie aktów erekcyjnych pod budowę nie jednego, a czterech gmachów uniwersyteckich zaprojektowanych przez Edwarda Madurowicza: gmachu Anatomii, gmachu Chemii dla Wydziału Filozoficznego i Oddziału Farmaceutycznego, gmachu Chemii dla Wydziału Lekarskiego (nigdy nie wybudowano) oraz gmachu dla leśnictwa.

The hall for cardboard designs of stained glass windows by Józef Mehoffer (among others for the Wawel and Freiburg cathedrals) and Xawery Dunikowski’s sculptures at the Palace of Arts at Polish General Exhibition in 1929 in Poznan. The exhibition was located on the first floor of an open two-storey space crowned with a glass roof – today this space has a ceiling. Photo: Roman S. Ulatowski, from the collections of MMC

Świetlica kartonowych projektów witraży Józefa Mehoffera (m.in. dla katedry na Wawelu i katedry we Fryburgu) oraz rzeźb Xawerego Dunikowskiego w Pałacu Sztuki na PWK 1929 r. w Poznaniu. Ekspozycja mieściła się w holu głównym pierwszego piętra w otwartej dwukondygnacyjnej przestrzeni zwieńczonej szklanym dachem – dzisiaj przestrzeń ta jest podzielona stropem. Fot.: Roman S. Ulatowski, ze zbiorów MKZ

Collegium Anatomicum UMP od strony północnej

Collegium Anatomicum of PMU from the north

Wielki optymizm i radość z rozpoczętego dzieła trwały zaledwie 5 miesięcy. Kryzys gospodarczy i ekonomiczny zmusił Departament Robót Publicznych Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej do redukcji funduszy budowlanych. Naprzemienne sytuacje wstrzymywania i wznawiania budowy trwały około pięciu lat, wywołując protesty, a nawet strajki robotników. W roku 1925 Komisja Rozbudowy Wydziału Lekarskiego wprowadziła do projektu poprawki z rozplanowaniem dodatkowych pomieszczeń dla wprowadzenia prócz Zakładu Anatomii, większej liczby zakładów naukowych. Tego roku zgodnie z nowymi planami

zdołano wybudować boczne skrzydła, a w roku następnym budynek pokryto dachem.

Radykalna, szczęśliwa zmiana sytuacji nastąpiła w latach 1927–29, gdy okazało się, że gmachy Anatomii i Chemii znajdują się na terenie planowanej Powszechnej Wystawy Krajowej organizowanej z okazji 10-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Na planowanym terenie reprezentacyjnym PWK nie mogły stać nieukończone obiekty. Dzięki ogromnym staraniom i wysiłkom dyrekcji PWK, a szczególnie jej naczelnego dyrektora dra Stanisława Wachowiaka, oraz pod osobistym naciskiem Prezydenta Ignacego Mościckiego i za

Hol lewy pierwszego piętra Pałacu Sztuki 1929 r. na PWK w Poznaniu – rzeźba Ewa Stanisława Popławskiego (Stowarzyszenie artystów „Jednoróg”). Widoczne charakterystyczne dla pierwszego piętra półokrągłe zamknięcia otworów drzwiowych. W prawym górnym narożniku widoczny ornament fryzu dekoracyjnego odkrytego w 2009 roku. Fot.: Roman S. Ulatowski, ze zbiorów MKZ

Left hall on the first floor of the Palace of Arts 1929 at PGE (Polish General Exhibition) in Poznan – Stanisław Popławski's sculpture Ewa (Association of Artists "Jednorozec" – "Unicorn"). Visible half-round door openings characteristic for the first floor. In the right upper corner a decorative frieze ornament visible, discovered in 2009. Photo: Roman S. Ulatowski, from the collections of MMC

Podsufitowy fryz dekoracyjny pochodzący z Pałacu Sztuki w 1929 roku, odkryty w sierpniu 2009 r. w holu lewym pierwszego piętra Collegium Anatomicum (obecnie przestrzeń Katedry i Zakładu Histologii i Embriologii UMP). Fot.: Ewa Sumelka, ze zbiorów E. Sumelki

Hol lewy pierwszego piętra Collegium Anatomicum UMP z odzyskaną w 2010 roku otwartą przestrzenią łuku, która od 1931 r. była zabudowana. Fot.: Ewa Sumelka, ze zbiorów E. Sumelki

A decorative ceiling frieze from the Palace of Arts in 1929, discovered in August 2009 in the left hall of the first floor of Collegium Anatomicum (currently the space of the Chair and Department of Histology and Embryology of PMU). Photo: Ewa Sumelka, from the collections of E. Sumelka

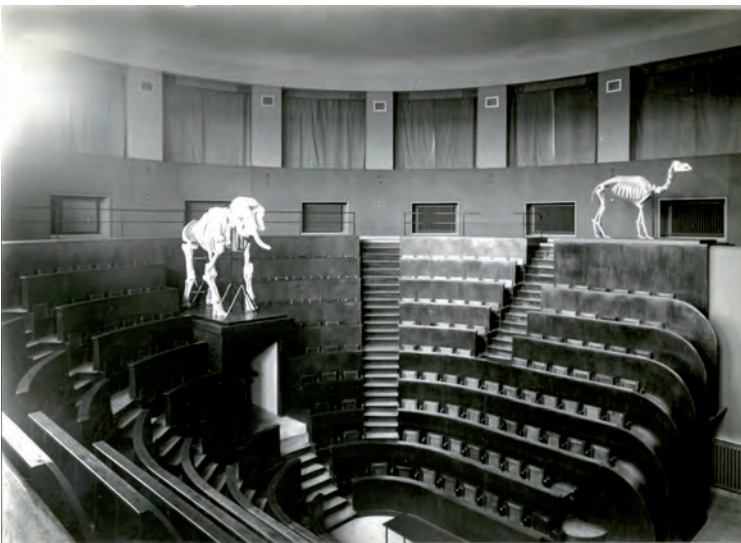
Left hall on the first floor of PMU Collegium Anatomicum with recovered in 2010 open arch space, the space had been built up since 1931. Photo: Ewa Sumelka, from the collections of E. Sumelka

Sala Honorowa w Pałacu Sztuki na PWK 1929 r. w Poznaniu z dziełami m.in. J. Matejki, J. Chełmońskiego, J. Fałata, J. Kossaka, usytuowana pod sklepieniem audytorium Collegium Anatomicum (obecnie górna część Sali wykładowej im. S. Różyckiego). Fot.: Roman S. Ulatowski, repr. z: Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu w 1929 roku. Dzieło zbiorowe pod kier. S. Wachowiaka, Poznań 1930, t. IV, s. 351

Hall of Honour at the Palace of Arts at PGE 1929 in Poznan with works of J. Matejko, J. Chełmoński, J. Fałat, J. Kossak, located under the vault of the auditorium of Collegium Anatomicum (currently the upper part of S. Różycki Lecture Room). Photo: Roman S. Ulatowski, repr. from: Polish General Exhibition in Poznan in 1929. Collective work edited by S. Wachowiak, Poznan 1930, vol. IV, p. 351

Wielka Sala Wykładowa w Collegium Anatomicum UP zwana Czarną – stan z 1932 roku. Zbudowana po Powszechnej Wystawie Krajowej 1929 r. wg projektu inż. Jana Żbijewskiego (w jej górnej przestrzeni znajdowała się Sala Honorowa Pałacu Sztuki). W centralnym punkcie znajdował się kośćiec słońca Małego Kohna. Sala została całkowicie zniszczona w 1944 roku podczas nalotu alianckiego na poznańskie fabryki Hitlera. Fot.: Roman S. Ulatowski, ze zbiorów MKZ

Great Lecture Hall at PMU Collegium Anatomicum called Czarna (Black) – the state from 1932. Built after Polish General Exhibition in 1929 according to the design of a civil engineer Jan Żbijewski (in its upper space there was the Hall of Honour of the Palace of Arts). In the centre there was an elephant's skeleton. The hall was completely destroyed in 1944 during the Allied air raid on Hitler's Poznan factories. Photo: Roman S. Ulatowski, from the collections of MMC

Sala wykładowa im. Stefana Różyckiego w Collegium Anatomicum UMP – dawna Sala Czarna. Stan z 2013 roku. Fot.: Mirosław Baryga, ze zbiorów Działu Promocji UMP

Stefan Różycki lecture hall at PMU Collegium Anatomicum – former Black Hall. The state from 2013. Photo: Mirosław Baryga, from the collections of the Promotion Department of PMU

Collegium Anatomicum w Poznaniu w trakcie odbudowy po zniszczeniach II wojny światowej. Idąc za nowoczesnym stylem architektonicznym zamykającym przestrzenie w prostych formach, łuki w holu głównym oraz w audytorium wypełniono cegłą i zamurowano. Rok 1948. Autor fot. nieznan, ze zbiorów KIZAP UMP

Collegium Anatomicum in Poznan during reconstruction after the destructions of World War II. Following modern architectural style in which spaces were closed in simple forms, arches in the main hall and in the auditorium were bricked up. 1948. Author of the photo unknown, from the collection of PMU Department of Normal Anatomy

Collegium Anatomicum
UP jako Pałac Sztuki
na PWK 1929 r.
w Poznaniu –
w przestrzeni
wystawienniczej I piętra
wokół audytorium
widoczne oryginalne łuki
architektoniczne. Swoje
dzieła eksponowali tutaj
artyści krakowskiego
Towarzystwa Sztuka.
Fot.: Roman S. Ulatowski,
ze zbiorów MKZ

Collegium Anatomicum
of PMU as the Palace
of Arts at PGE 1929 in
Poznan – in the
exhibition space on the
first floor around the
auditorium original
architectural arches
visible. Krakow artists
from "Sztuka" ("Art")
Society exhibited their
works here. Photo:
Roman S. Ulatowski, from
the collections of MMC

wstawiennictwem Marszałka Sejmu Ignacego Daszyńskiego, Gabinet Ministrów w Warszawie 5 maja 1928 roku uchwalił wszystkie decyzje potrzebne do ukończenia gmachów. W rekordowym czasie 10 miesięcy, mimo srogiej zimy 1928/29, gdy temperatura przez cały miesiąc luty spadała do -36°C , ogromne gmachy ukończono.

Dyrektor PWK w swoich wspomnieniach napisał: *był to niebywały rekord, wyczyn, z którego dumni mogą być nasi inżynierowie. Z tysięcy spraw z wystawą narodową związanych żadna, dosłownie żadna, nie sprawiała mi tyle kłopotów, zgrzytot i trosk, co sprawa tych budynków.*

W projekcie gmachu Anatomii architekt Edward Madurowicz zastosował styl historyzujący, nawiązujący do przeszłych wielkich stylów w sztuce, kojarzący się z dużymi rezydencjami. Budowla ma rzut litery C z dobudowaną od strony północnej salą audytorijną na planie półkola, z uskokowo zwężającą się ostatnią kondygnacją. Nad fasadą południową

Collegium Anatomicum UMP w 2010 roku – w ciągu komunikacyjnym I piętra wokół audytorium widoczne proste formy zabudowy architektonicznej.
Fot.: Ewa Sumelka, ze zbiorów E. Sumelki

PMU Collegium Anatomicum in 2010 – within communication corridor around the auditorium visible simple forms of architectonic development.
Photo: Ewa Sumelka, from the collections of E. Sumelka

Antresola II piętra w Collegium Anatomicum UMP z 2019 roku. Widoczny nowy świetlik stropowy, nad którym znajduje się trzecia kondygnacja gmachu z salami ćwiczeniowymi, zwieńczona świetlikiem dachowym.
Fot.: Marta Szyszka, ze zbiorów E. Sumelki

Mezzanine of the 2nd floor at PMU Collegium Anatomicum from 2019. Visible new ceiling skylight over which there is a third storey with practice rooms, topped with roof skylight.
Photo: Marta Szyszka, from the collections of E. Sumelka

budynku w spadzistym dachu góruje tympanon z doświetlającym termalnym oknem i balkonem na osi (obecnie nie istniejący). Fasadę południową zdobią proste gzymsy i lizeny. Trójkondygnacyjną bryłę budynku pokrywa wielospadowy dach, w którym zastosowano okna powiekowe. Wejście główne do gmachu mieściło się po stronie północno-wschodniej. Wejście od strony południowej prowadziło do gmachu od zaplecza (obecnie jest to wejście główne, podwyższone o kilka stopni). Na czas trwania Powszechnej Wystawy Krajowej inż. Roger Sławski zaprojektował dobudowany do audytorium sześciokolumnowy portyk wejściowy, osiowo łączący się z gmachem Chemii przez zieleniec z Galerią Rzeźby, zaprojektowany również przez inż. R. Sławskiego. W centralnym punkcie Galerii Rzeźby górował gipsowy odlew *Pomnika Lotnika* autorstwa Edwarda Wittiga (odlew z brązu obecnie w Warszawie przy ul. Żwirki i Wigury). Towarzystwo mu dwie kolejne rzeźby E. Wittiga: *Ewa* (obecnie w Parku Ujazdowskim w Warszawie) oraz *Umierający rycearz* (obecnie przed warszawską Zachętą). Po stronie wschodniej Galerii w linii równoległej do osi prezentowano posągi dramaturgów antycznych (obecnie znajdujące się w amfiteatrze Łazienek Królewskich w Warszawie).

Na czas trwania Powszechnej Wystawy Krajowej gmach Anatomii przeznaczono na wielką wystawę prezentującą dziesięcioletni

dorobek młodej sztuki polskiej, którego swoistym łącznikiem pokoleniowym miał być dział retrospektywny. Gmach Anatomii nazwany Pałacem Sztuki, zaprojektowany dla medyków, nie spełniał wymogów przewidzianych dla prezentowania w nim sztuki. Był labiryntem korytarzy, schodów, schodków oraz zbyt małych lub zbyt dużych pomieszczeń. Roger Sławski dołożył wszelkich starań, aby w ostatnich dwóch latach budowy, zaprojektować architekturę wewnętrzną gmachu w sposób jak najkorzystniejszy dla dzieł sztuki. Brak właściwego oświetlenia korygowano odpowiednio kolorem ścian stałych lub czasowych-działowych. Dyrektor Pałacu Sztuki prof. Tadeusz Pruszkowski w liście do poznańskiego konserwatora zabytków dr. Nikodema Pajzderskiego pisał: *Okna naprzeciwko Matejki przesłonić nie zawadziłoby, ale jestem zdania, że obraz i tak wygląda cudownie. Kolor w Sali Honorowej jest cokolwiek za jasny (na co zwracałem w swoim czasie uwagę), ale nie do tego stopnia, żeby nie można było wytrzymać. Kolor na grafice jest doskonały (cokolwiek za dużo światła, można by wyłączyć nieco lampek).*

Organizatorzy Działu Sztuki dołożyli wszelkich starań, aby gmach i wystawa prezentowały się dostojnie i estetycznie.

Dział sztuki był możliwie wiernym przeglądem działań ostatniego dziesięciolecia na

Collegium Anatomicum UMP 2019 r. – lewy hol II piętra. Widoczne charakterystyczne dla tego piętra proste w formie portale nad-drzwiowe.
Fot.: Marta Szyszka, ze zbiorów E. Sumelki

PMU Collegium Anatomicum 2019 – left hall of the 2nd floor. Visible characteristic for this floor simple in their form door portals. Photo: Marta Szyszka, from the collections of E. Sumelka

polu sztuk plastycznych w ogóle. Zgromadzono w nim nie tylko wielkie dzieła malarstwa i rzeźby, ale również dzieła reprezentujące różne prądy, kierunki i dociekania w sztuce i rzemiośle artystycznym.

W retrospektywnej Sali Honorowej przedstawiono dzieła artystów dawnych i młodszych wyrażających specyficznie polski temperament, m.in. dzieła Jana Matejki, Juliusza Kossaka, Józefa Chełmońskiego, Juliana Fałata, Jacka Malczewskiego, Stanisława Wyspiańskiego,

będące świadectwem ciągłości dziejowego rozwoju artystycznego narodu polskiego.

Na wystawie zaprezentowano ponad 2700 dzieł sztuki autorstwa 442 artystów. Był to możliwie wierny przegląd działań artystycznych w poszczególnych gałęziach plastyki z ukazaniem kompleksowego dorobku twórczego polskich stowarzyszeń artystycznych pierwszego dziesięciolecia odrodzonej Polski.

Wystawa w Pałacu Sztuki na Powszechnej Wystawie Krajowej 1929 roku trwała 138 dni – od

Collegium Anatomicum UMP 2019 r. – lewy hol I piętra. Widoczne charakterystyczne dla tego piętra półokrągłe w formie portale nad-drzwiowe.
Fot.: Marta Szyszka, ze zbiorów E. Sumelki

PMU Collegium Anatomicum 2019 – left hall of the first floor. Visible characteristic for this floor half-round door portals. Photo: Marta Szyszka, from the collections of E. Sumelka

16 maja do 30 września 1929 roku, była zjawiskiem wyjątkowym i okazała się największą do dnia dzisiejszego manifestacją sztuki polskiej w jednym miejscu.

Zachowane u Miejskiego Konserwatora Zabytków fotografie Romana S. Ulatowskiego, dokumentujące to wspaniałe wydarzenie, prowokują do analiz komparatystycznych i poszukiwania tych samych miejsc w dzisiejszym gmachu. Wielu miejsc już nie odnajdziemy, ponieważ po Powszechnej Wystawie Krajowej obiekt został ponownie przebudowany dla prowadzenia w nim naukowych badań medycznych oraz działalności dydaktycznej. W czterech punktach powstały duże sale wykładowe, wiele otwartych przestrzeni zamknięto ścianami, zyskując mniejsze sale dydaktyczne i laboratoria, zamurowano także część łuków w ciągach komunikacyjnych. Mimo licznych zmian, wnikliwa analiza dzisiejszej przestrzeni gmachu i przestrzeni utrwalonej na fotografiach R. Ulatowskiego pozwoliła na ustalenie kilku miejsc, w których wykonano fotografie.

Nostalgicznym miejscem jest przestrzeń pod sklepieniem wielkiej sali wykładowej im. S. Różyckiego, ówczesnie przesklepiona (podczas działań wojennych zbombardowana, a po wojnie odbudowana), w której mieściła się Sala Honorowa z działem retrospektywnym.

Ważnym zlokalizowanym miejscem jest dwukondygnacyjna tzw. Świetlica Witrażów kartonowych Józefa Mehoffera i rzeźb Ksawerego Dunikowskiego (dzisiaj przesklepiona), w której zwiedzający mógł przysiąść na wiklinowych fotelach w zadumie. Świetlica mieściła się w dzisiejszym holu głównym pierwszego piętra oraz w kondygnacji nad nim zwieńczonej szklanym dachem – stąd na fotografii promienie światła dziennego muskają witraże Mehoffera.

Wytrwały poszukiwacz może spotkać się z niespodziewanym odkryciem. Przykładem będzie tutaj stary tynk, który odpadł podczas remontu prowadzonego w gmachu w sierpniu 2009 roku, odsłaniając na pierwszym piętrze podsufitowy fryz dekoracyjny zdobiący Pałac Sztuki w 1929 roku. Nieco ponad metrowej długości fragment bordiury, o dwóch geometrycznych ornamentach, ukazał się na przeciwległych ścianach holu. Wśród wielu fotografii R. Ulatowskiego tylko na jednym zdjęciu widnieje taki sam pojedynczy ornament.

Na kolejną niespodziankę natrafiono również w 2009 roku podczas wymiany spróchniałej stolarki drzwiowej parteru lewego skrzydła, gdzie na wewnętrznej stronie ościeżnicy ukazały się przyklejone do niej dwa listy przewozowe datowane na 15 stycznia 1929 roku – jeden z Fabryki Mebli Józefa Calińskiego z Ostrzeszowa o przewożenie ościeżnic z Ostrzeszowa do Poznania,

a drugi z Dyrekcji PKP potwierdzający ich odbiór w Poznaniu.

W latach 30. XX wieku do gmachu wprowadzały się kolejno zakłady naukowe, a zaprzyjaźnieni artyści, jak Wacław Taranczewski (9 obrazów), Jan Żbijewski (projekt wielkiej Sali wykładowej) i Edmund Czarnecki (2 duże i kilka małych obrazów), swoimi dziełami dodawali salom dydaktycznym blasku.

Czas wojenny to okres mroku, w którym Collegium Anatomicum przekształcono w Anatomisches Institut Reichsuniversität Posen, gdzie dominował piec krematoryjny, w którym spalono ok. 5 tysięcy zwłok ofiar II wojny światowej.

W Zielone Świątki 1944 roku w wyniku nalotu alianckiego na Poznań, jedna z bomb trafiła centralnie w wielką salę wykładową, niszcząc ją całkowicie i uszkadzając prawe skrzydło gmachu.

Po wojnie audytorium i salę wykładową odbudowano, jednak idąc za nowoczesnym stylem architektonicznym zamykającym przestrzenie w prostych formach, łuki audytorium wypełniono cegłą i zamurowano, a w holu głównym w miejscu zniszczonych bombardowaniem łuków powstały kolumny o prostych w formach zwieńczeniach.

W okresie PRL-u z powodu braku funduszy elewacja gmachu nie doczekała się renowacji. Wewnętrzne przestrzenie często dzielono płytą obornicką na mniejsze pomieszczenia, które doraźnie tylko odświeżano.

Dopiero sukcesywne pozyskiwanie od 2. poł. pierwszej dekady XXI wieku funduszy unijnych stanowi krok milowy, za którego sprawą elewacja Collegium Anatomicum poddana została renowacji, a architektura wnętrza w bardzo znacznym stopniu odzyskując swoją historyczną świetność, zyskuje także nowoczesność.

Dnia 2 grudnia 1986 roku gmach Collegium Anatomicum wpisany został do rejestru zabytków nieruchomości, zyskując tym samym pełną ochronę konserwatorską – nr rejestru A 297.

Ewa Sumelka

Bibliografia:

- Architektura i Budownictwo 1926, 1927, 1929. Collegium Anatomicum w Poznaniu – o historii, sztuce i nauce*, red. M. Zabel, E. Sumelka, Wydawnictwo Naukowe UMP, Poznań 2015.
- Czarnecki W., *To był też mój Poznań*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1987.
- Klause G., *Roger Sławski*, Wydawnictwo Miejskie, Poznań 1999.
- Kowal S., *Spoleczeństwo Łazarza w dwudziestolecium międzywojennym*, „Kronika Miasta Poznania”, 1998, R. 66, nr 3.
- Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za rok szkolny 1923/1924*, str. 18, i za rok szkolny 1924/1925.

Collegium Anatomicum UMP 2019 r. – zabudowane antresole I i II piętra prawego skrzydła.
Fot.: Marta Szyszka, ze zbiorów E. Sumelki

PMU Collegium Anatomicum 2019 – built-up mezzanines of the first and second floors of the right wing.
Photo: Marta Szyszka, from the collections of E. Sumelka

Collegium Anatomicum UMP 2009 r. – zabudowane antresole I i II piętra lewego skrzydła. W obecnej przestrzeni klatki schodowej zainstalowano przeszkloną windę.
Fot.: Ewa Sumelka, ze zbiorów E. Sumelki

PMU Collegium Anatomicum 2009 – built-up mezzanines of the first and second floor of the left wing. In the present staircase space a glazed lift has been installed.
Photo: Ewa Szumelka, from the collections of E. Sumelka

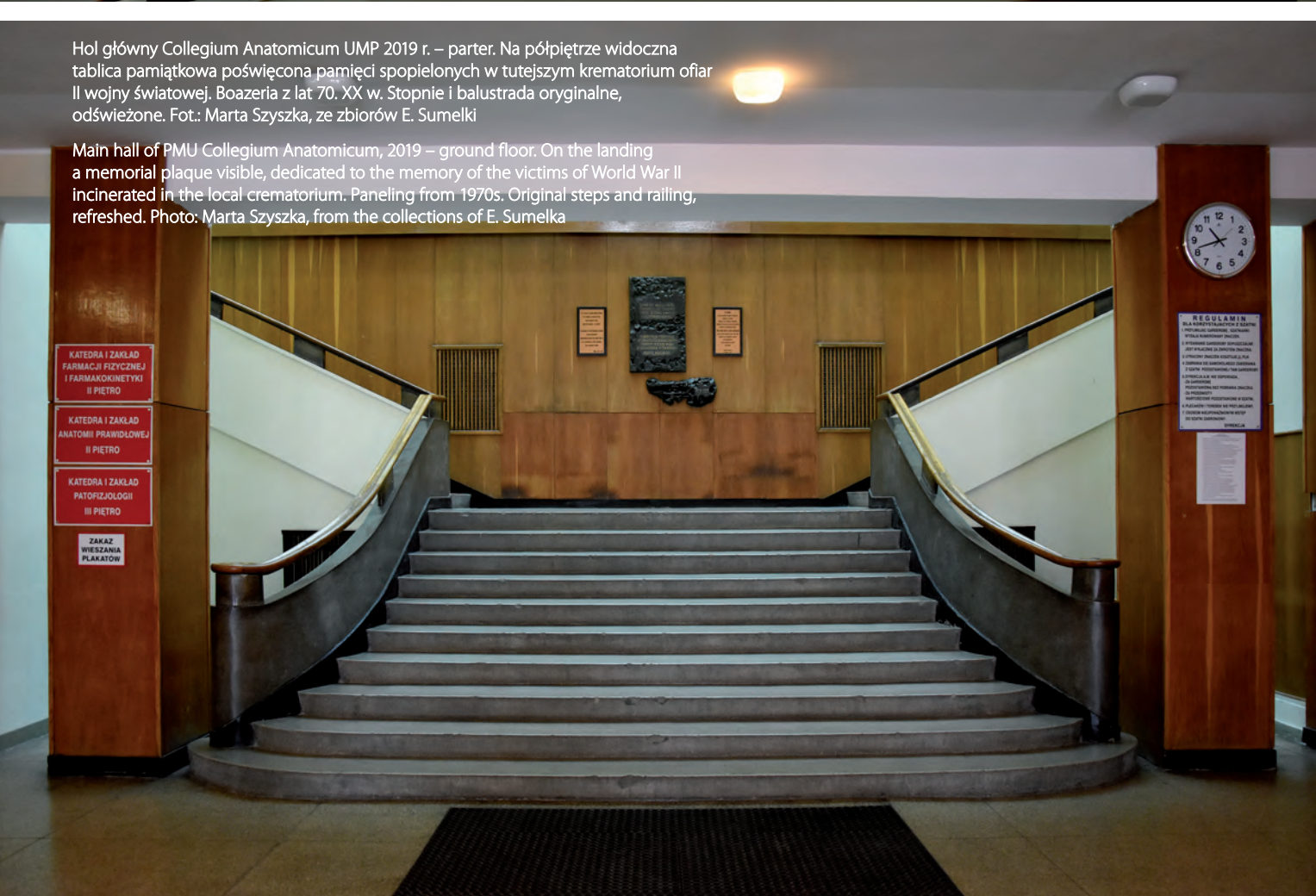
Antresola II piętra w Collegium Anatomicum UMP z 2019 roku. Widoczny nowy świetlik stropowy, nad którym znajduje się trzecia kondygnacja gmachu zwieńczona świetlikiem dachowym. Fot.: Marta Szyszka, ze zbiorów E. Sumelki

Mezzanine of the 2nd floor at PMU Collegium Anatomicum from 2019. Visible new ceiling skylight over which there is a third storey, topped with roof skylight. Photo: Marta Szyszka, from the collections of E. Sumelka

Hol główny Collegium Anatomicum UMP 2019 r. – parter. Na półpiętrze widoczna tablica pamiątkowa poświęcona pamięci spalonych w tutejszym krematorium ofiar II wojny światowej. Boazeria z lat 70. XX w. Stopnie i balustrada oryginalne, odświeżone. Fot.: Marta Szyszka, ze zbiorów E. Sumelki

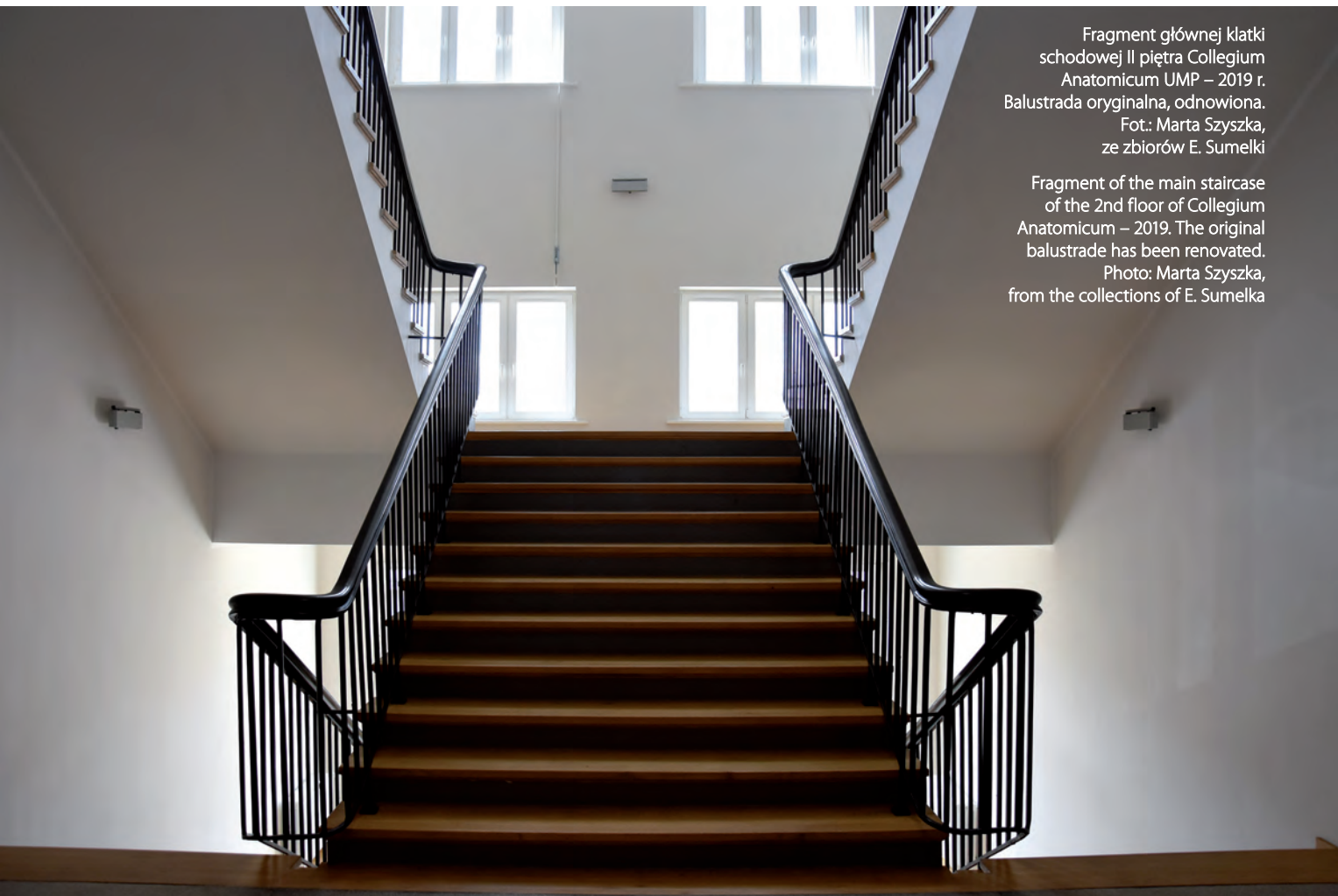
Main hall of PMU Collegium Anatomicum, 2019 – ground floor. On the landing a memorial plaque visible, dedicated to the memory of the victims of World War II incinerated in the local crematorium. Paneling from 1970s. Original steps and railing, refreshed. Photo: Marta Szyszka, from the collections of E. Sumelka

Fragment frontowej elewacji Collegium Anatomicum UMP z 2019 roku ze szczytowym tympanonem i półokrągłym oknem (przed II wojną światową – balkonowym). Fot.: Marta Szyszka, ze zbiorów E. Sumelki

Fragment of the façade of the PMU Collegium Anatomicum from 2019 with a top tympanum and a half-round window (before the Second World War – a balcony one). Photo: Marta Szyszka, from the collections of E. Sumelka

Fragment głównej klatki schodowej II piętra Collegium Anatomicum UMP – 2019 r. Balustrada oryginalna, odnowiona. Fot.: Marta Szyszka, ze zbiorów E. Sumelki

Fragment of the main staircase of the 2nd floor of Collegium Anatomicum – 2019. The original balustrade has been renovated. Photo: Marta Szyszka, from the collections of E. Sumelka

Collegium Anatomicum
UP w Poznaniu w 2. poł.
lat 30. XX w. – strona
południowa.

W szczytowym
tympanonie widoczne
półokrągłe okno
zwieńczone balkonem
(dzisiaj nieistniejącym,
zniszczonym podczas
II wojny światowej).
Przed gmachem
fragment ówczesnego
placu Waszyngtona.
Autor fot. niezany,
ze zbiorów E. Sumelki

PMU Collegium
Anatomicum in the mid-
thirties of the 20th
century – southern side.
In the top tympanum
semi-circular window
visible, topped with
a balcony (not existing
today, destroyed during
World War II). In front
of the building
a fragment of the then
Washington Square.
Author of the photo
unknown, from the
collections of E. Sumelka

Szczepski O., *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju kierunków naukowo-badawczych w latach 1919–1939 i 1945–1949*, Poznań 1969, PWN Oddz. w Poznaniu.

Katalog Działu Sztuki, Powszechna Wystawa Krajowa Poznań 1929 rok, Warszawa 1929.

List prof. Tadeusz Pruszkowskiego do dr. Nikodema Pajzderskiego, Zbiory Muzeum Narodowego w Poznaniu.

Wachowiak S., *Czasy, które przeżyłem*, Czytelnik, Warszawa 1983.

Wachowiak S., (red.), *Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu w 1929 roku*, PWK, Poznań 1930.

Wrzosek A., *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia za Rektoratu Heliodora Świącickiego. Księga Pamiątkowa, 1919–1923*.

Wrzosek A., *Uroczystość poświęcenia kamieni węglanych gmachów uniwersyteckich w Poznaniu dnia 28 listopada 1921 roku*, Dziennik Poznański, Poznań 1921.

Skróty:

KiZAP – Katedra i Zakład Anatomii Prawidłowej

PWK – Powszechna Wystawa Krajowa

UMP – Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

UP – Uniwersytet Poznański

Gmach Collegium
Anatomicum UMP
w 2013 roku – projekt
inż. architekt Edward
Madurowicz, strona
południowa.
Fot. Agnieszka
Ziółkowska,
ze zbiorów E. Sumelki

Collegium Anatomicum
building in 2013 –
designed by a civil
engineer Edward
Madurowicz. Southern
side. Photo: Agnieszka
Ziółkowska, from the
collections of E. Sumelka

Collegium Anatomicum in Poznan 1921–2019

Ewa SUMELKA

– one of the first Polish buildings of the University of Poznan and the Palace of Arts at the Polish General Exhibition 1929 in Poznan

In 2019, Poznan is celebrating the 100th anniversary of its University and the 90th anniversary of the Polish General Exhibition – the largest trade fair event in Poland. Collegium Anatomicum has a binding place in the history of both events. The building was designed and built for the purposes of teaching medicine, but its space was first made available not to doctors but to artists, and to the largest exhibition of Polish art to this day.

Civil engineer. E. Madurowicz came up with the design of the *Anatomy building* for the Faculty of Medicine of the University of Poznan in April 1921, and the first Rector of the University of Poznan prof. H. Świącicki laid the foundation act for its construction on 28 November. The investment was not conducive to the economic crisis of the 1920s. The building was being erected for 8 years, and its completion in 1929 became possible due to the incorporation of the building into the premises of the Polish General Exhibition.

For the duration of PGE from 16 May to 30 September 1929, the *Anatomy building* was intended for an art exhibition of the first 10 years of reborn Poland and was called the Palace of Arts. It presented over 2.700 works by 442 artists of various trends, directions and investigations in art and craft. The exhibition turned out to be a unique and largest manifestation of Polish art to this day. After the exhibition, the building was adopted for the Faculty of Medicine of the University of Poznan.

During World War II, the auditorium and the right wing of the building were destroyed, they were rebuilt in the late 1940s.

Since 1950, the building has been serving students and scientists of the Medical University, transformed in 2006 into the Medical University of K. Marcinkowski in Poznan.

Thanks to the EU funds, since 2007 the interior architecture has been regaining its historical splendour, gaining also modernity, also and the building's façade and elevations have been renovated.

80 years after the art exhibition, in August 2009, the former Palace of Art during renovations unveiled a ceiling decorative frieze from 1929. Its ornaments currently decorate the left hall of the first floor of the building.

Collegium Anatomicum in Poznan has been under full conservation protection since December 2, 1986, that is its entry in the register of monuments No. A 297.

Pamiętka z P.W.K. w Poznaniu 1929r.

Portico entrance to the Palace of Arts (pavilion 26) in 1929 in Poznan, designed by Roger Sławski, added for the time of Polish General Exhibition – northern side (author of the photo unknown, unidentified people, a photograph bought on allegro in October 2013. of Krakow origin, from the collections of E. Sumelka)

Portyk wejściowy do Pałacu Sztuki (pawilon 26) na Powszechnej Wystawie Krajowej 1929 r. w Poznaniu, projektu inż. Rogera Sławskiego, dobudowany na czas trwania wystawy – strona północna (autor fot. niezany, osoby nierozpoznane, fotografia zakupiona na allegro w październiku 2013 r., pochodząca z Krakowa, ze zbiorów E. Sumelki)